

Universitatea Babeş – Bolyai,
Facultatea de Istorie și Filosofie

TEZĂ DE DOCTORAT

(REZUMAT)

DEFINIREA ȘI IDENTIFICAREA PUTERII ÎN SISTEMUL INTERNAȚIONAL CONTEMPORAN

Coordonator Științific

Prof. univ. dr. Vasile Pușcaș

Doctorand

Szabo Noemi-Luiza

Cluj-Napoca

2012

CUPRINS

INTRODUCERE.....	5
CAPITOLUL I Sistemul internațional la începutul secolului XXI.....	8
I.1. Problemele structurale ale sistemului internațional unipolar.....	14
I.2. Efectele atacurilor teroriste din septembrie 2001 asupra sistemului internațional.....	16
Noua paradigmă post – septembrie 2001.....	18
I.3. Tendințe în cadrul sistemului internațional la începutul secolului X.....	23
Globalizarea.....	23
Noi tendințe în cadrul sistemului internațional.....	24
I.4. Impactul actualei crize economice și financiare asupra sistemului internațional.....	30
CAPITOLUL II. Caracteristicile puterii în sistemul internațional post Război Rece.....	34
II.1. Definirea puterii în sistemul internațional contemporan.....	34
II.2. Manifestarea puterii după sfârșitul Războiului Rece.....	42
II.3. Puterea hard și soft.....	51
Puterea soft.....	52
CAPITOLUL III. Resursele puterii după sfârșitul Războiului Rece.....	63
III.1. Puterea ca resursă și puterea ca rezultate comportamentale (manifestare).....	65
III.2. Tipuri de putere – din perspectiva resurselor și a comportamentelor.....	67
Puterea militară - ca resursă.....	67
Caracterul războaielor.....	68
Manifestarea puterii militare.....	73

Puterea economică - ca resursă.....	76
Manifestarea puterii economice.....	78
Interdependența economică.....	80
Evoluția puterii economice.....	82
Puterea cibernetică - ca resursă.....	84
Manifestarea puterii cibernetice.....	86
Puterea structurală.....	90
Puterea instituțională.....	91
Puterea productivă.....	92
Puterea discursului - ca resursă.....	93
Manifestarea puterii discursului.....	94
 CAPITOLUL IV. Actorii internaționali și dezvoltarea capabilităților de putere	
(capacitatea de conversie, strategia, cooperarea).....	99
IV.1. Puterea smart.....	104
IV.2. Strategia puterii smart a SUA.....	106
Cuantificarea puterii smart (conversie).....	113
IV.3. Puterea smart a Uniunii Europene.....	115
Uniunea Europeană post- Tratatul de la Lisabona.....	115
Strategia smart a Uniunii Europene.....	116
 CAPITOLUL V. Puterea și reconfigurarea sistemului internațional (forme și	
tendențe) la începutul secolului XXI.....	123
V.1. Difuziunea puterii.....	123
V.2. Tranziția de putere.....	130
Reîntoarcerea Asiei - ascensiunea Chinei.....	130

Puterile Emergente.....	135
V.3. Guvernanța globală.....	140
Guvernanța globală în secolul XXI.....	144
Grupuri informale de guvernanță.....	145
Noul regionalism.....	148
Guvernanță globală eficientă.....	151
CAPITOLUL VI. Studiu de caz – transformarea resurselor energetice în rezultate, modelul Rusiei și al Turciei.....	155
VI.1. Importanța energiei ca resursă.....	155
VI.2. Diplomația energetică.....	162
VI.3. Diplomația energetică a Rusiei.....	163
Dialogul energetic cu UE.....	169
Criza Energetică Ruso-Ucraineană.....	173
Noua strategie energetică a Rusiei.....	178
Energia ca sursă de atracție.....	181
Concluzie.....	184
VI.4. Diplomația energetică a Turciei.....	185
Resursele energetice ale Turciei.....	186
Strategia energetică a Turciei.....	187
Concluzie.....	193
CONCLUZII.....	195
BIBLIOGRAFIE.....	202

Cuvinte cheie: putere, sistemul internațional post- Război Rece și post septembrie 2011, manifestarea puterii, resursele puterii, puterea *soft*, puterea *hard*, puterea *smart*, capacitate de conversie, difuziunea puterii, tranziția de putere, guvernanta globală, energia, diplomația energetică.

Puterea reprezintă capacitatea de a transforma resursele în obiective și rezultate. Această capacitate se poate baza pe coerciție (capacitatea de a determina o entitate să acționeze într-un anumit fel împotriva voinței ei, prin forță, intimidare, amenințare sau o altă formă de presiune directă) sau forme non-coercitive, ca manipularea sau persuasiunea.

Odată cu sfârșitul Războiului Rece puterea nu mai este considerată în termeni exclusivi militari. Globalizarea și interdependența au accentuat elementele economice, politice și sociale. În plus, statul nu mai reprezintă obiectul referent unic al securității deși rămâne actorul principal în determinarea strategiilor de securitate

Obiectivul tezei reprezintă identificarea noilor tendințe în ceea ce privește exercitarea puterii de către actorii sistemului internațional contemporan. De asemenea, lucrarea își propune să găsească răspuns unor întrebări precum: *cum își exercită actorii puterea în sistemul internațional în vederea îndeplinirii obiectivelor? care sunt instrumentele puterii? care sunt provocările în noul context al globalizării și al erei informației ?*

Astfel, primul capitol prezintă evoluția și caracteristicile sistemului internațional post-Război Rece. Prin urmare, sfârșitul Războiului Rece a deschis noi opțiuni strategice și economice și o nouă actualitate a dinamicii instituționale. Integrarea lumii într-un sistem al relațiilor economice și de putere dominată de SUA a dat curs globalizării financiare și accelerării internaționalizării piețelor produselor și activităților¹. Sistemul internațional a căpătat o dimensiune unipolară odată cu supremația SUA. Mai mult, sfârșitul Războiului Rece a generat condițiile pentru restructurarea sistemului internațional. Acest fapt a reprezentat sfârșitul unei structuri de putere caracterizată de

¹ Genevieve Schmeder, *From the cold war to the new international disorder*, The Hardship of Nations : Exploring the Paths of Modern Capitalism, Edited by Benjamin Coriat University of Paris XIII , Pascal Petit CEPREMAP-CNRS, Paris, Geneviève Schméder Conservatoire national des arts et métiers, Paris, 2006, p.9

balanța dintre SUA și Uniunea Sovietică. Din acel moment sistemul internațional s-a aflat într-o continuă schimbare: de la unul unipolar caracterizat de supremația SUA, la unul multilateral sau multipolar prin existența mai multor poli de putere, până la unul puternic globalizat care include noi rețele caracterizate de noi forme de interacțiune, difuziunea puterii, actori non-guvernamentali multipli, interdependență complexă și noi provocări globale².

Al doilea capitol descrie caracteristicile puterii în sistemul internațional post Război Rece. În urma analizei dinamicii puterii în cadrul sistemului internațional post-Război Rece și post- septembrie 2001 pot fi identificate următoarele caracteristici principale ale puterii: asimetria, difuziunea, tranziția și contextualitatea.

Mai mult, forțele identificate, care au modelat caracterul /natura puterii în sistem după sfârșitul Războiului Rece sunt: globalizarea, revoluția informației (extinderea utilizării internetului), interdependența. Acestea au afectat natura puterii în termenii reconsiderării resurselor și a modificării concentrării și manifestării puterii în cadrul sistemului internațional. Pentru a surprinde mai bine dinamica și caracteristicile puterii în cadrul sistemului internațional post-Război aceste evoluții au fost analizate prin intermediul teoriei puterii a profesorului Joseph S.Nye Jr, care identifică două tipologii de bază ale puterii și anume, puterea *soft* și *hard*.

În continuare, capitolul al treilea identifică resursele puterii după sfârșitul Războiului Rece. Teoreticienii relațiilor internaționale abordează puterea din două perspective: puterea ca resursă și puterea ca rezultate comportamentale (sau ca și control asupra rezultatelor). În acest sens sunt analizate diversele tipuri de puteri precum: puterea militară, economică, puterea cibernetică, puterea discursului etc., din perspectiva resurselor și a comportamentelor. Prin urmare putem constata că într-un sistem internațional dinamic și complex cum este sistemul internațional al secolului XXI, în care unitățile și interacțiunile sunt într-o dinamică continuă, puterea are un caracter contextual. În acest sens, chiar dacă resursele puterii reprezintă o condiție în exercitarea

² Vasile Pușcaș, *Intercultural communication in managing global interdependence*, paper presented at the International Congress on "Soft Power", Institute for International Studies, November, 2009, Berlin, pp.1-5

acesteia de către actorii din sistem, analizarea diferitelor resurse nu ne poate oferi decât posibilitatea identificării unor tendințe și caracteristici la nivelul exercitării puterii.

Capitolul IV abordează dezvoltarea capabilităților de putere (capacitatea de conversie, strategia, cooperarea) ale actorilor internaționali. Aceasta implică capacitatea actorilor de a converti resursele în rezultate. În cadrul acestui capitol este descrisă și abordarea lui Joseph Nye în ceea ce privește conversia puterii prin conceptul de putere *smart* (inteligentă). Aceasta este definită prin capacitatea unui actor de a combina resurse *soft* și *hard* de putere într-o strategie eficientă³.

Puterea și reconfigurarea sistemului internațional (forme și tendințe) la începutul secolului XXI este descrisă în cadrul capitolului al cincilea. În actualul context internațional, principalele caracteristici ale distribuției de putere în cadrul sistemului sunt difuziunea puterii și tranziția puterii.

Sistemul internațional al secolului XXI este unul multipolar instituțional policentric și *multiactor* însemnând că grupuri non-statale precum corporațiile și ONG-urile dețin o influență din ce în ce mai ridicată asupra problemelor cheie de ale agendei internaționale. Prin urmare, caracteristicile și tendințele sistemului internațional actual relevă posibilitatea funcționării sistemului în absența unui lider (leadership) creând în același timp premisele unui nou mecanism de guvernare globală.⁴

Abordările inovatoare ale guvernării globale de secol XXI implică forme mai ușoare de cooperare în comparație cu regimurile puternic reglementate moștenite din secolul XX. În consecință, consultarea pare a înlocui reglementarea, codurile de conduită prevalează în fața normelor obligatorii, inițiativele regionale scapă de dezbaterile lungi în cadrul forumurilor multilaterale.⁵

³Joseph S. Nye, Jr, *Responding to my critics and concluding thoughts*, in *Soft Power and US Foreign Policy*, edited by Inderjeet Parmar and Michael Cox, 2010, pp. 215-220

⁴ Parag Khana, *Surge of the Second World*, *The National Interest*, May-June 2012, pp.1-6

⁵ *Ibidem*, p.19

În acest context sunt necesare diferite mecanisme pentru diferitele probleme. Acestea pot fi implementate prin intermediul cooperării, integrării și complementarității răspunsurilor bilaterale, regionale și globale.

Următorul capitol al tezei cuprinde Studiul de caz referitor la transformarea resurselor energetice în rezultate, modelul Rusiei și al Turciei. Pentru a evidenția mai bine modul în care actorii statali își utilizează resursele pentru atingerea rezultatelor, studiul de caz analizează modul în care resursa energetică este utilizată de către actori (diplomația energetică) în exercitarea puterii pentru atingerea rezultatului final.

Prin urmare, energia este un pilon central al politicii externe a Rusiei și o sursă esențială a proiecției puterii sale politice actuale și a prestigiului său internațional. Fără capacitatea sa de a produce și furniza energie, Rusia nu ar avea statutul pe care îl deține azi. De asemenea, Rusia nu ar avea aceeași influență ca membru al G8, nu ar suscita atenția Statelor Unite precum o face în prezent, și nu ar avea aceleași relații privilegiate cu mai multe state importante ale Uniunii Europene, în special cu Germania. Nu în ultimul rând, Rusia ar prezenta un interes scăzut în raporturile cu China.

Diplomația energetică a Rusiei reprezintă un model de transformare a resurselor energetice în obiective diferite precum întărirea influenței Rusiei în regiunea Asiatică preum și consolidarea puterii acesteia la nivel internațional.

Un alt exemplu relevant este cel al Turciei care folosește poziția sa geopolitică ca țară de tranzit pentru resursele energetice ca instrument pentru atingerea obiectivelor sale de politică externă. Politică energetică multilaterală a Turciei ca și coridor de tranzit al resurselor energetice, reprezintă o strategie de succes a transformării resursei energetice în rezultate adică atingerea obiectivului acesteia de a deveni o putere regională.

Prin urmare, resursele energetice pot deschide atât pentru statele exportatoare de petrol și gaze naturale cât și pentru statele de tranzit calea către asigurarea unei poziții influente în cadrul sistemului internațional. Prin urmare, resursele energetice au evoluat în instrumente de politici eficiente pentru o gama largă de țări dezvoltate și în

curs de dezvoltare atât pentru atingerea obiectivelor naționale cât și pentru extinderea influenței la nivel internațional.

În concluzie, puterea reprezintă un concept central în relațiile internaționale, dar și un instrument fundamental de analiză în științele politice și sociale. Definirea puterii s-a dovedit o sarcină extrem de dificilă, întrucât acesta este un concept multidimensional, cu sensuri multiple și uneori eluzive. Ca urmare, există o multitudine de opinii referitoare la ce este puterea și cum poate fi ea măsurată. Principalele paradigme teoretice abordează puterea din două perspective: puterea ca resursă și puterea ca manifestare. Conceptul de putere în secolului XXI, este reflectată de teoriile profesorului Joseph S. Nye Jr. care împarte puterea în trei categorii: puterea *hard* (bazată pe coerciție și resurse militare) *soft* (bazată pe atracție, cooptare și resurse culturale, ideologice etc.) și *puterea smart* (adică utilizarea resurselor soft și hard în cadrul unei strategii de succes).

Evenimentele post-septembrie 2001 și mai ales eșecul campaniei militare din Irak au avut un impact major asupra exercitării puterii în cadrul sistemului internațional atât din punct de vedere al resurselor cât și din cel al strategiei. Această experiență a demonstrat pentru prima dată insuficiența instrumentelor militare (*hard*) în abordarea noilor provocări și a dus la considerarea unor alte tipuri de resurse precum cele ideologice, tehnologice și economice. În esență măsurarea puterii unui actor nu s-a mai raportat doar la capacitățile militare.

Prin urmare, globalizarea a forțat statele să regândească conceptul de putere. Mai mult, revoluția informației a redus costurile comunicării datorită extinderii utilizării internetului. În consecință, a fost deschis accesul organizațiilor de rețele și indivizilor la agenda internațională.

În acest sens, devine evident faptul că într-un sistem internațional dinamic și complex cum este sistemul internațional al secolului XXI, în care structurile și interacțiunile sunt într-o evoluție continuă, puterea are un caracter contextual.

Dacă în perioada Războiului Rece puterea însemna resursă militară și coerciție puterea în cadrul secolului XXI este complexă și include noi resurse și strategii de exercitare a acesteia de la cele tradiționale la cele mai inovatoare de tipul resurselor cibernetice.

Conform cercetării din cadrul tezei, puterea înseamnă pe lângă resurse și capacitatea de adaptare la noile provocări dar și flexibilitate în utilizarea și combinarea diferitelor tipuri de instrumente pentru atingerea rezultatelor dorite.

În ceea ce privește influența la nivel internațional în termeni de putere, aceasta depinde de capacitatea de integrare a noilor actori, de cooperarea cu aceștia în cadrul sistemului internațional dar și de capacitatea de management a interdependențelor complexe din cadrul sistemului.